

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน และสถานที่สำคัญ เขตจอมทอง (ย่านจอมทอง – คลองบางขุนเทียน)

เรียบเรียงโดย วันใหม่ นิยม สถาบันอาศรมศิลป์

จอมทอง หนึ่งในห้าสิบเขตของกรุงเทพมหานคร เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากแห่งหนึ่งทางทิศตะวันตกของกรุงเทพมหานคร โดยเขตจอมทองตั้งอยู่บริเวณทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งธนบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่การปกครองต่าง ๆ เรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตภาษีเจริญและเขตธนบุรี มีลำรางสาธารณะ คลองบางประทุน คลองตาฉ่ำ คลองรางบัว คลองสวนหลวงใต้ คลองบางหว้า คลองวัดโคกนอน (คลองวัดอ่างแก้ว) คลองตาม่วง คลองวัดนางชี (คลองวัดเพลง) คลองด่าน คลองวัดใหม่ยายนุ้ย ๑ (คลองศาลเจ้าตันโพธิ์) คลองแยกบางสะแก ๑๓ เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตธนบุรีและเขตราชบุรีมีคลองบางสะแก คลองดาวคะนอง ถนนสุขสวัสดิ์ เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตราชบุรีมีเขตทุ่งครุ และเขตบางขุนเทียน มีคลองบางปะแก้ว คลองยายจำปี คลองกอไผ่ขวด ลำรางสาธารณะ คลองบางมด คลองตาสุก คลองบัว (คลองตาเปล่ง) เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางขุนเทียน เขตบางบอน และเขตภาษีเจริญ มีคลองวัดกก คลองสนามชัย คลองวัดสิงห์ คลองบางระเนาะ เป็นเส้นแบ่งเขต

๑. คลองด่าน ย่านสวนทางออกทะเลเมืองบางกอก คลองด่าน เป็นคลองเส้นหลักเก่าแก่ ยาวเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเส้นเดิม (คลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง) ไปจนถึงแม่น้ำท่าจีน ที่นำมาสู่การตั้งถิ่นฐานจนเป็นรากฐานของชุมชนย่านสำคัญ ที่มีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อของคลองด่านมีที่มาจาก ในสมัยโบราณที่ปากคลองด่านด้านวัดหุม (วัดอัปสรสวรรค์ในปัจจุบัน) เคยเป็นด่านขนอนมาก่อน ด่านขนอนคือ ด่านที่เป็นกระโจมหลังคา มียอดสำหรับดูเรือในระยะไกล เพื่อตรวจสอบสิ่งของต้องห้าม และเก็บภาษีจากเรือสินค้าที่ขึ้นล่องผ่านด่านทางแม่น้ำเจ้าพระยา และทางแม่น้ำท่าจีนมาติดต่อค้าขายในอาณาจักร

ทั้งนี้ด้วยความที่คลองด่านเป็นเส้นทางเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมืองธนบุรี และแม่น้ำท่าจีนที่จังหวัดสมุทรสาคร จึงเป็นคลองที่สำคัญทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏว่าเป็นเส้นทางสัญจรทั่วไป เส้นทางเดินทัพออกชายแดนตะวันตกด้านราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี

ในการต่อสู้กับพม่ารามัญ และเส้นทางค้าขายด้านปากใต้คือ เพชรบุรี ราชบุรี สาครบุรี ฯลฯ นับเป็นเส้นทาง
พืชผลสวน เกลือ และอาหารทะเลล่อเลี้ยงเมืองหลวง

คลองด่านแบ่งเป็นสามช่วง เรียกชื่อต่างกัน

- คลองด่าน ช่วงแรกจากแยกคลองบางกอกใหญ่ถึงแยกคลองบางขุนเทียน มีชุมชนและสถานที่
สำคัญ เช่น วัดนางชี วัดหนัง วัดราชโอรส วัดนางนอง ตลาดวัดราชโอรสในอดีต
- คลองสนามชัย เริ่มจากแยกคลองบางขุนเทียน ไปถึงแยกคลองหัวกระบือ (แยกคลองสนาม
ชัย หัวกระบือ และขุนราชพินิจใจ) มีชุมชนสำคัญ เช่น วัดไทร ตลาดวัดไทร วัดสิงห์ วัดเลา วัดท่าข้าม เป็นต้น
- คลองมหาชัย เริ่มจากแยกคลองหัวกระบือ ไปออกแม่น้ำท่าจีน ด้านตำบลมหาชัย เมือง
สมุทรสาคร

เฉพาะย่านจอมทอง - คลองบางขุนเทียน ได้มีคลองสาขาจากคลองด่านที่สำคัญ ได้แก่

- คลองบางขุนเทียน มีเส้นทางจากทิศเหนือลงใต้ แยกจากคลองด่านและคลองสนามชัย มี
คลองตัดแยกจากคลองบางขุนเทียน เช่น คลองดาวคะนอง คลองลัดเข็ดหน้า ไปจรดคลองตรงและคลองบาง
มด เป็นพื้นที่สวนลื่นดั้งเดิม บริเวณสามแยกคลองบางขุนเทียนและคลองดาวคะนอง เรียกแยกคู้้งลิ้นจี่ หรือ
สามง่าม
- คลองบางค้อ แยกจากคลองด่านมุมหน้าวัดราชโอรสไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านศาลเจ้า
แม่ทับทิมคลองด่าน ไปออกคลองบางสะแก
- คลองบางหว่า แยกจากคลองด่านแบ่งวัดราชโอรสและวัดหนัง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- คลองบางประทุน แยกจากคลองสนามชัย (คลองด่าน) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ไปออก
คลองภาษีเจริญ เป็นย่านป่าและสวนแต่เดิม เช่น สวนมะพร้าว สวนส้มโอ สวนกล้วย เป็นต้น
- คลองบางมด แยกจากคลองสนามชัย (คลองด่าน)

๒. ธนบุรีเมืองท่า ย่านสวน สู่เมืองหลวง ชุมชนย่านคลองฝั่งธนบุรี เริ่มเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.
๒๐๐๐ เศษ ตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม (คลองบางกอกใหญ่ คลองชัก
พระ คลองบางกอกน้อยปัจจุบัน) ต่อเนื่องถึงคลองด่าน - สนามชัย ดังปรากฏชื่อชุมชนต่าง ๆ ในนิราศกำสรวล
สมุทร เช่น บางฉนัง (บางเชือกหนัง) บางระมาด บางจาก (บริเวณวัดกำแพงบางจาก ใกล้บ้านศิลปินปัจจุบัน)
วัดศาลาสีหน้า (วัดคูหาสวรรค์ปัจจุบัน)

ถัดมาคลองด่าน มีชุมชนเก่าแก่ซึ่งปรากฏชื่อในกำสรวลสมุทรคือ ชุมชน “บางนางนอง” นอกจากนี้ ยังปรากฏชุมชนสมัยอยุธยาตอนต้น ฝั่งตรงข้ามคลองคือ ชุมชนวัดจอมทอง คาดว่าชุมชนย่านนี้มีสภาพเป็น ย่านตลาด ย่านสวนยกท้องร่อง ปนกับท้องนา ในสมัยต่อมาได้ขยายชุมชนต่อเนื่องตามเส้นทางคลองด่าน - คลองสนามชัย เช่น ชุมชนวัดหนัง วัดไทร วัดสิงห์ วัดกก วัดเลา เป็นต้น

เมื่อเข้าสู่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ได้เกิดชุมชนบริเวณคลองบางขุนเทียน ดังปรากฏการสร้างวัด ยมโลก (บางขุนเทียนนอก) พ.ศ. ๒๒๔๖ วัดบางขุนเทียนกลาง พ.ศ. ๒๓๐๐ และวัดขุ่น (บางขุนเทียนใน) พ.ศ. ๒๓๐๐

๓. ย่านข้าหลวงเดิม วัดพระราชนิยมในรัชกาลที่ ๓ และสวนลั่นจี่ ในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พื้นที่ชุมชนริมคลองด่านบริเวณวัดหนัง เป็นบ้านเกิดท่านเพ็งและผู้คนในตระกูล ท่านเพ็งผู้นี้เป็นพระมารดาใน สมเด็จพระศรีสุรลัย พระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ ๓ นับว่าเป็นพระอัยกี (ยาย) ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ด้วยเช่นกัน พื้นที่ย่านชุมชนบริเวณวัดจอมทอง วัดนางนอง และวัดหนัง นับเป็น ย่านข้าหลวงเดิมของรัชกาล

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗) จนถึงรัช สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) พระองค์และกรมสมเด็จพระ ศรีสุรลัยพระบรมราชชนนี ทรงบูรณะวัดสำคัญในย่านนี้ชานานใหญ่ เสมือนเป็นการสร้างวัดครั้งใหม่ ด้วยพุทธ ศิลป์แบบพระราชนิยมอิทธิพลไทย - จีน ได้แก่ วัดจอมทอง ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดราชโอรส วัดนางนอง และ วัดหนัง อันเป็นพื้นที่ย่านข้าหลวงและพระญาติเดิม ในกรมสมเด็จพระศรีสุรลัยพระบรมราชชนนี ในรัชกาลที่ ๓ และได้มีผู้ศีกหาค้นพบที่วัดบางขุนเทียนนอก (วัดยมโลก) วัดบางขุนเทียนใน และวัดบางขุนเทียนกลาง ใน ยุคนี้เช่นกัน นอกจากนี้ ในรัชกาลที่ ๓ คลองด่านเกิดขึ้นเงิน จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (ทอง จีน) เป็นแม่กองขุดลอกใน พ.ศ. ๒๓๗๔

วัดราชโอรสอารามราชวรวิหาร เดิมชื่อวัดจอมทอง เป็นวัดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ตั้งริม คลองด่าน ช่วงตัดแยกกับคลองบางหว้า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระราช โอรสในรัชกาลที่ ๒ ทรงเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์ เรียกได้ว่าก่อสร้างใหม่ทั้งวัดด้วยพุทธศิลป์ประยุกต์ไทย - จีนตาม แบบพระราชนิยม แล้วทรงถวายวัดนี้แด่สมเด็จพระบรมราชชนกนาถ (รัชกาลที่ ๒) ต่อมาเมื่อกรมหมื่นเจษฎา บดินทร์ ทรงครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๓ จึงสร้างวัดนี้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง นับเป็นวัดที่โปรดที่สุด และเป็นวัดต้นแบบพุทธศิลป์ไทย - จีนประยุกต์ทั่วพระนครหลวงและปริมณฑล จนเมื่อรัชกาลที่ ๓ สวรรคต

ปี พ.ศ. ๒๓๙๔ รัชกาลที่ ๔ ทรงบรรจุพระบรมอัฐิและดวงพระบรมราชสมภพรัชกาลที่ ๓ ที่วัดนี้ นับเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๓ ที่ได้รับการยกย่องถึงความสวยงามอย่างกว้างขวาง สถานที่สำคัญ ได้แก่ พระอุโบสถหลังคาทรงไทย - จีน ภายในประดิษฐานพระประธาน ต้นตำรับพระพุทธรูปหน้าหุ่น ได้ฐานบรรจุพระบรมอัฐิและดวงพระบรมราชสมภพรัชกาลที่ ๓ มีจิตรกรรมฝาผนังแต่งโต๊ะเครื่องถ้วยจีน พระระเบียงประดับศิลาจารึกตำรายา เป็นต้นแบบให้แก่วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์องค์ใหญ่องค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นแบบวิหารพระพุทธไสยาสน์วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์)

วัดหนัง เป็นวัดสมัยกรุงศรีอยุธยาแต่เดิม อยู่บริเวณปากคลองบางว่าต่อกับคลองด่าน ต่อมากรมสมเด็จพระศรีสุรลัยพระบรมราชชนนี ในรัชกาลที่ ๓ ทรงบูรณะสร้างวัดขึ้นใหม่ โปรดให้สร้างตามแบบไทยประเพณี ต่อมารัชกาลที่ ๕ โปรดเสด็จวัดนี้เป็นประจำ เพราะทรงฝากพระองค์เป็นศิษย์หลวงปู่เอี่ยม สถานที่สำคัญในวัด ได้แก่ พระอุโบสถทรงไทยประดิษฐานพระประธานพุทธศิลป์สุโขทัยบนฐานสูง และจิตรกรรมฝาผนังลายผ้าถุงเจ้านายสตรี พระวิหารพระพุทธเจ้าห้าองค์สมัยรัชกาลที่ ๕ เขามอที่สร้างจากปะการังซึ่งรื้อจากสวนหลวงสมัยรัชกาลที่ ๒ ศาลาการเปรียญสมัยรัชกาลที่ ๓ ตั้งบุษบกธรรมาสน์ บานหน้าต่างลายรดน้ำและลายเทพยดา เสาลายทอง จิตรกรรมประดับแผงไม้คอสอง ฯลฯ ที่สำคัญในยุคปัจจุบันได้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนัง เป็นการเล่าเรื่องวัดและย่านชุมชนคลองด่านได้อย่างมีชีวิต

วัดนางนอง สร้างริมคลองด่านฝั่งตรงข้ามวัดหนัง เป็นวัดเดิมสมัยกรุงศรีอยุธยา นิवासถานเดิมกรมสมเด็จพระศรีสุรลัยในรัชกาลที่ ๓ อยู่ใกล้วัดนี้ เมื่อถึงรัชกาลที่ ๓ พระองค์ทรงปฏิสังขรณ์วัด โดยทรงสร้างพระประธานปางทรงเครื่องพระจักรพรรดิในพระอุโบสถตามพุทธศิลป์ประยุกต์ไทย - จีน ประกอบจิตรกรรมฝาผนังภาพเขียนสีเล่าพุทธประวัติ และลายก้ามปูล่อเล่าเรื่องสามก๊ก ตามบานประตูเขียนลายทองประดับมุก ภาพเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องพระบรมราชอิสริยยศของพระเจ้าแผ่นดิน รวมทั้งแก้ว ๗ ประการของพระจักรพรรดิราช ทั้งหมดนี้นับเป็นสัญลักษณ์พระจักรพรรดิราช หรือพระราชาเหนือราชา ตามอุดมคติกษัตริย์ในชมพูทวีปและเอเชียอาคเนย์โบราณ พร้อมกับสร้างพระเจดีย์ใหญ่ย่อมุมไม้สิบสองหน้า พระอุโบสถมีพระวิหารเดิมสมัยอยุธยาแปลงอาคารแบบทรงจีน

วัดบางขุนเทียนนอก มีอีกชื่อคือ วัดยมโลก ตั้งอยู่ริมคลองบางขุนเทียน เป็นวัดตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา ต่อมามีการบูรณะสมัยรัชกาลที่ ๓ ด้วยลายกระเบื้องจีนบนหน้าบันพระอุโบสถ ภายในมีจิตรกรรมคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ เช่น ไทย ลาว มอญ จีน บังกล่า ลังกา อินเดีย ดัตช์ อังกฤษ ฯลฯ

วัดแก้วไพฑูรย์ เป็นวัดริมคลองบางประทุน ท่ามกลางสวนและป่าที่ลุ่ม มีหลวงปู่บุญเป็นพระอธิการเจ้าอาวาสในสมัยรัชกาลที่ ๓ - ๔ ผู้เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชั้นสูงและไพเราะทางให้ความเคารพ สถานที่สำคัญคือ ศาลาการเปรียญในยุคสมัยของ “หลวงปู่บุญ” ตัวอาคารเป็นเรือนไทยไม้ ใต้ถุนสูง ได้รับการยกย่องจาก น. ณ ปากน้ำ นักปราชญ์ศิลปะของไทยว่าเป็น “เรือนไม้อันวิเศษ” ด้วยความสวยงามภาพจำหลักไม้ทั้งหลังบนฝาปะกน เป็นเรื่อง “สุธนูชาดก” ภายในตั้ง “ธรรมาสน์” ยุคปลายกรุงศรีอยุธยา

จากการบูรณะขยายวัดต่าง ๆ ขนานใหญ่ และการขุดลอกคลองในรัชกาลที่ ๓ สะท้อนถึงการเติบโตของย่านชุมชน โดยในรัชกาลนี้การค้าของสยามประเทศเติบโตอย่างทวีคูณ ตามการเติบโตของเมืองหลวงคือ กรุงเทพมหานคร บรรรัตนโกสินทร์ มหินทอยุธยา ทั้งย่านในฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี ย่านชุมชนริมคลองด้านจึงได้ขยายตัว ทั้งสวนลั่นจี่ ชมพู่ กล้วย กระท้อน มะพร้าว พลุ หมาก และเกิดตลาดน้ำใหญ่ โดยเฉพาะตลาดหน้าวัดราชโอรส รับสินค้าของสวน ของทะเล เครื่องครัว เสื้อผ้า ฟืน เปลือก น้ำตาล ของใช้ ขนมหวาน และสินค้าฟุ่มเฟือยจากในเมือง มีเรือจากย่านต่าง ๆ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นชุมชนเรือนแถวหน้าวัด หรือชุมชนเกาะครก เกาะสาก ซึ่งยังคงมีเรือนแถวไม้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความรุ่งเรืองเฟื่องฟูของบ้านเมืองทางด้านศิลปวิทยาการ จนอาจนับได้ว่าเป็นยุคเรอเนสซองส์ (Renaissance) ของสยามประเทศยุคหนึ่ง

๔. ตลาดน้ำ รถไฟ และอำเภอบางขุนเทียน พ.ศ. ๒๔๔๘ - ๒๕๓๐ ในพื้นที่จอมทอง - คลองบางขุนเทียน ได้ตั้งเป็นอำเภอบางขุนเทียน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๐ เป็นอำเภอใหญ่ครอบคลุมจากคลองด่าน คลองบางขุนเทียน คลองบางบอน คลองสนามชัย คลองหัวกระบือ คลองขุนราชพินิจใจ จนจรดชายทะเล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ทางรถไฟสายแม่กลอง (คลองสาน - มหาชัย) ได้เปิดให้บริการวิ่งรถ โดยทางรถไฟเส้นนี้วิ่งขนานกับคลองด่าน - คลองสนามชัย ผ่านพื้นที่วัดราชโอรสและวัดไทร

ตลาดแพในคลองด่านหน้าวัดราชโอรสจึงได้เติบโตขึ้น เพราะมีสินค้าขนส่งทางรถไฟมากขึ้น มีเรือแพมีผู้คนนำสินค้าใส่เรือมาขายกันแออัด เพราะรถไฟสายคลองสาน-มหาชัย (สมุทรสาคร) มาจอดที่สถานีหน้าวัดจอมทอง ความพลุกพล่านแออัดของตลาดน้ำวัดจอมทองหรือวัดราชโอรส ทำให้ตลาดน้ำขยายตัวออกไปถึงหน้าวัดนางนอง มีคนนำเรือ นำแพมาจอดหน้าวัดเป็นจำนวนมาก นับเป็นชุมทางของสวน ของทะเล เครื่องครัว เสื้อผ้า ฟืน เปลือก น้ำตาล ของใช้ ขนมหวาน และสินค้าฟุ่มเฟือยจากในเมือง มีการทำสัญญาเช่าที่กับทางวัดราชโอรสอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก แต่หากวันใดเจ้านายจะเสด็จมาถวายผ้าพระกฐิน เรือแพเหล่านี้ต้องถอยออกไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว

แต่แล้วประมาณสงครามโลกครั้งที่ ๒ รถไฟสายคลองสาน-มหาชัย เกิดชนกันที่สถานีจอมทอง เพราะช่วงนี้เส้นทางคดโค้ง ทางการรถไฟจึงย้ายที่จอดรถไฟจากวัดราชโอรสไปอยู่หน้าวัดไทรแทน (ไกลกันอีกระยะ) ในที่สุดตลาดน้ำก็ต้องย้ายตามรถไฟ ไปอยู่ที่หน้าวัดไทร (คลองสายเดียวกัน)

ตลาดน้ำทั้งที่วัดราชโอรสและตลาดน้ำวัดไทร นับเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญแห่งหนึ่งของย่านฝั่งธนบุรี ด้วยตำแหน่งเส้นคลองด่าน – สนามชัยที่เชื่อมตัวเมืองกรุงเทพมหานครด้านแม่น้ำเจ้าพระยา ย่านสวนตามแยกคลองบางขุนเทียน คลองบางประทุน และแยกคลองบางมด ไปจนถึงปลายคลองมหาชัย ใกล้ชายทะเลแม่น้ำท่าจีน ตลาดวัดไทรแห่งนี้จึงมีทั้งสินค้าบริโภคและอุปโภค เช่น เนื้อหมู เห็ด เป็ด ไก่ ข้าวสาร สุรากลั่นไฟฉาย ตะเกียง น้ำมันก๊าด สินค้าจากชาวสวน เช่น งามบางขุนเทียน ลิ้นจี่บางขุนเทียน ส้มบางมด มะม่วงกล้วย มะพร้าว ชมพู่ ส้มโอ หนาก พลู น้ำตาลมะพร้าว ขนมไทยต่าง ๆ เครื่องมือทำสวน รวมทั้งสินค้าจากชายทะเล เช่น เกลือทะเล ถ่านไม้โกงกาง อาหารทะเลสดกุ้งหอยปูปลา อาหารทะเลแปรรูป เช่น กุ้งแห้ง ปลาเค็ม กะปิ น้ำปลา รอบย่านตลาดจึงตามมาด้วยร้านชำ ร้านกาแฟ ร้านอาหารเล็ก ๆ ชุมชนเรือนแถวไม้ โรงสี โรงเลื่อย รองรับบริการคนตลาด มีผู้คนจากหลายย่านในตลาดน้ำวัดราชโอรสและตลาดน้ำวัดไทร ทั้งเจ้าถิ่นคลองบางขุนเทียน คลองด่าน คลองสนามชัย ขายสินค้าสวน นอกนั้นมีคนเมืองย่านฝั่งธนบุรีและฝั่งพระนคร คนบางมด ดาวคะนอง มหาชัย แม่กลอง เพชรบุรี ฯลฯ มาขายสินค้าและจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าอื่นกลับบ้าน

ประมาณ ๐๓.๐๐ - ๐๕.๐๐ น. พ่อค้าแม่ค้าต้องมาแล้ว เรือหางยาววิ่งมาจากคลองบางประทุน คนส้มโอออกมา บางประทุน เป็นแหล่งส้มโอ ชมพู่มะเหมี่ยว มะม่วง มะพร้าว “มะพร้าวที่สวนบางประทุน เยอะมาก มะพร้าวเต็มลำเรือ เรือยาวกว่า ๑๐ เมตร ลำกว้าง ๆ มาลอยเรือคอยแม่ค้า เจ้าของสวนใส่เรือมารอขายแม่ค้าย่อย ๕ - ๑๐ กิโลกรัม พายขายตามบ้าน

สมัยก่อน สองข้างทางในคลองมีเรือเกลือ เรือมะพร้าว เรือขายของ เรือก๋วยเตี๋ยว เรือน้ำแข็งใส “แม่ค้าที่มาขายของจะมีสัญญาณกัน โอลีงก็จะปุ่นป้าน ๆ แล้วคนก็มายืนคอยสองฝั่ง บ้านใคร บ้านมัน ก็เรียกกัน ขาจรก็ไปยืนที่ไ้ปะทาน้ำวัดไทร ทุกคนไปซื้อของกิน ตลาดข้างบนไม่มี ตลาดบกวัดไทรยังไม่มี ถนนยังไม่ตัด ทุกคนต้องใช้เรือ วัดไทรมีที่จอดเรือ มีที่ขายของวุ่นวายมาก ท่าวัดไทรมีเรือมะพร้าวลำใหญ่ ๆ มาจอดค้างนอน วัดไทรเป็นจุดศูนย์กลางเหมือนตลาดขายส่ง ส่วนมากของที่ค้าขาย เป็นของพื้นที่ ใครมีอะไรก็เอาใส่กระจาดลงเรือมาขาย แต่บางอย่างต้องไปซื้อตลาดมหานาค อย่างสับปะรด แตงโม ของที่มาจากทางไกล ๆ

ร้านค้าละแวกย่านตลาดน้ำวัดไทร มีร้านทรายทอง ย่านร้านคุณอุดม ฟาร์มงูมีอีกที่ใกล้ ๆ วัดนางชี “ทำเป็นสวนสัตว์ มีชะนี มีงู ให้อู” มีฟาร์มงูอีกร้าน แถว ๆ วัดบางประทุนร้านไม่ใหญ่มาก มาตอนหลังแถวนี้ ไฟไหม้หมด เจ้าของที่ดินปล่อยเช่าให้ทำร้านขายเครื่องประดับเพชรพลอย

จากความคึกคักของตลาดน้ำวัดไทร อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวค่อย ๆ เติบโตขึ้นยุคหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ไทด์ไทยเริ่มนิยมพานักท่องเที่ยวไปดูตลาดน้ำวัดไทรกันอย่างสนุกสนาน เป็นนักท่องเที่ยวที่ล่องเรือชมแม่น้ำเจ้าพระยา เทียบวัดพระแก้ว วัดอรุณ เลี้ยวเรือเข้าคลองบางหลวง คลองด่าน ถึงตลาดน้ำวัดไทร จนเป็นแหล่งท่องเที่ยวไทยที่มีชื่อเสียงระดับโลก มีร้านขายของที่ระลึก เรือขายสินค้านักท่องเที่ยวมากมาย แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ได้เคยนำเสด็จเจ้าฟ้าอากิฮิโตะ มกุฎราชกุมารญี่ปุ่น (ต่อมาคือ สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ) ประพาสตลาดน้ำวัดไทร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗

คู่ขนานกับตลาดยังมีย่านสวนอยู่คือ สวนส้ม สวนส้มโอพันธุ์ทองดี ชาวใหญ่ ชาวแตงกวา มะม่วง อกร่อง น้ำดอกไม้ สวนกล้วยหอม กล้วยน้ำว้า กล้วยตานี สวนลิ้นจี่ สวนกระท้อน สวนมะพร้าว สวนหมาก สวนพลู “หมาก และลิ้นจี่ ที่ดังที่สุดคือ ของบางมด (จอมทอง)” รสชาติฝาดอร่อย มีราคา

แต่เมื่อถึงยุค พ.ศ. ๒๕๒๐ ตลาดน้ำวัดไทรเริ่มเสื่อม เพราะเรือแท็กซี่ เรือยนต์ของนักท่องเที่ยวมาสร้างเดือดร้อนแก่ชาวบ้านท้องถิ่น ก่อคลื่นแรงทำลายตลิ่ง เรือชาวบ้านขนาดเล็กก็โคลง เรือล่มได้รับความเสียหาย ร้านค้าชาวชุมชนจึงค่อย ๆ เลิกกิจการ ต่อมาภายหลังน้ำท่วม พ.ศ. ๒๕๒๖ มีการสร้างประตูน้ำตามปากคลองที่ออกแม่น้ำเจ้าพระยา เรือเข้าออกคลองไม่สะดวก ประกอบกับถนนเริ่มไปมาสะดวกขึ้น ตลาดต่าง ๆ ย้ายขึ้นบกตามถนน รวมทั้งตลาดวัดไทร ที่สุดตลาดน้ำวัดไทรก็เหลือแต่ชื่อ สิ้นสุดความเป็นตลาดน้ำประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๕

๕. ชุมชนย่านตึกแถวคอนโดและแหล่งท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๓๐ – ปัจจุบัน ถนนเส้นแรกของย่านนี้คือ ถนนวุฒากาศ สร้างเชื่อมถนนเทอดไท จรดถนนจอมทอง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๙๐ ตั้งชื่อถนนตาม พล.อ.อ. หลวงเชิดวุฒากาศ (สุดจัย เชิดวุฒากาศ) อดีตนักบินนายทหารอากาศชั้นผู้ใหญ่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงสงครามเย็นตอนต้น และอดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้มีบ้านเกิดในย่านนี้แล้วเริ่มมีตึกแถวริมถนนตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่ถนนวุฒากาศยังไม่เป็นที่นิยม จนกระทั่งประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึงปัจจุบัน ถนนหลายสายในฝั่งธนบุรีขยายตัว ทั้งถนนพระราม ๒ ถนนวุฒากาศ ถนนจอมทอง ถนนเอกชัย ถนนราชพฤกษ์ ตัดขนานและตัดข้ามคลอง ตลอดจนมีเส้นทางรถไฟฟ้า BTS มีสถานีรถไฟฟ้าวุฒากาศตั้งอยู่ กลายเป็นย่านชุมชนหนาแน่นตามแนวถนน มีตึกแถว โรงเรียน คอนโด บ้านเดี่ยว อยู่หนาแน่น

ทับซ้อนกับแนวสวนเดิม เปลี่ยนวิถีชาวคลองเป็นชาวถนนไปเกือบทั้งสิ้น โดยพื้นที่ริมคลองสามารถเข้าถึงด้วย
ซอยจากถนนต่าง ๆ ยังคงเหลือบ้านเรือนไม้เก่า สวนผลไม้เดิมเป็นบางจุด เช่น บริเวณคู้งลิ้นจี่ ชุมชนเรือนไทย
พัฒนา บางประทุน วัดเก่าแก่หลายแห่งที่ยังสืบทอดอัตลักษณ์พุทธศิลป์ ได้เป็นมรดกวัฒนธรรมและแหล่ง
ท่องเที่ยวในท้องถิ่น เช่น วัดราชโอรส วัดหนัง วัดนางนอง วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนใน และวัดไทร
เป็นต้น มีเที่ยวเรือพาเที่ยวตามวัดและสวนต่าง ๆ อยู่เสมอ

๖. อำเภอบางขุนเทียน ทุ่งเขตจอมทอง เป็นอำเภอที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่าก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐
เดิมขึ้นอยู่กับจังหวัดธนบุรี ต่อมาพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอ (บริเวณริมคลองด่าน คลอง
ดาวคะนอง คลองบางขุนเทียน) มีความเจริญและมีชุมชนเพิ่มขึ้น ทางราชการจึงจัดตั้งเทศบาลนครธนบุรีขึ้น
พ.ศ. ๒๔๗๙ ให้ตำบลบางค้ออยู่ในท้องที่ด้วย และจัดตั้งสุขาภิบาลบางขุนเทียนขึ้น ในพื้นที่บางส่วนของตำบล
บางขุนเทียนและตำบลบางมดใน พ.ศ. ๒๕๐๘ ภายหลังมีการรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนครเป็นนคร
หลวงกรุงเทพมหานคร และเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตและแขวง แทนอำเภอและตำบล
อำเภอบางขุนเทียนจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขตบางขุนเทียน มีเขตการปกครอง ๗ แขวง ได้แก่
แขวงบางขุนเทียน แขวงบางค้อ แขวงจอมทอง แขวงบางมด แขวงท่าข้าม แขวงบางบอน และแขวงแสมดำ
ต่อมาในพื้นที่เขตมีประชากรหนาแน่นขึ้นมาก เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง
กรุงเทพมหานครจึงตั้งสำนักงานเขตบางขุนเทียน สาขา ๑ ดูแลพื้นที่ ๔ แขวง ซึ่งได้แยกออกไปเป็นเขต
จอมทองใน พ.ศ. ๒๕๓๒